

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**
Кафедра економіки підприємства ім. проф. І.Н. Романенка

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан факультету

_____ А.Д. Діброва

“ _____ ” _____ 2020р.

РОЗГЛЯНУТО І СХВАЛЕНО

на засіданні кафедри економіки підприємства

ім. проф. І.Н. Романенка

Протокол № 14 від “18”06_2020 р.

Завідувач кафедри

_____ С.М. Рогач

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

**«ОБГРУНТУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ РІШЕНЬ
ТА ОЦІНКА РИЗИКІВ»**

Напрямок підготовки _____

Спеціальність 051 Економіка (Економіка підприємства) _____

Спеціалізація _____

Факультет економічний

Розробник к.е.н., доцент Мірзоєва Т.В. _____

(посада, науковий ступінь, вчене звання)

1. Опис навчальної дисципліни «Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків»

(назва)

Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень		
Освітньо-кваліфікаційний рівень	бакалавр	
Напрямок підготовки		
Спеціальність	051 «Економіка»	
Спеціалізація		
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	Обов'язкова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	4	
Курсовий проект (робота) (за наявності)	-	
Форма контролю	<i>Екзамен</i>	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки (курс)	4	3
Семестр	7	5
Лекційні заняття	30	8
Практичні, семінарські заняття	15	8
Лабораторні заняття	-	-
Самостійна робота	-	-
Індивідуальні завдання		
Кількість тижневих аудиторних годин для денної форми навчання	3	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Завданням вивчення дисципліни є засвоєння наукових концепцій щодо прийняття та обґрунтування господарських рішень, відповідних підходів та інструментарію з ризикології, методології щодо розробки раціональних господарських рішень тощо.

Метою вивчення дисципліни є формування знань щодо теоретичних і практичних засад технології прийняття рішень, сучасної економічної ризикології та на основі набутої систематизованої інформації сформувати комплексну систему знань і практичних навичок щодо обґрунтування господарських рішень із різним ступенем невизначеності та ризику

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- наукові підходи до трактування провідних економічних понять "господарське рішення", "обґрунтування вибору альтернатив", "економічний ризик", "ризикова ситуація", "невизначеність", "управління ризиком", "прогнозування рішень", "ризик-позиція", "технологія обґрунтування рішення" і т.ін.;
- основні види прогнозування та критерії обґрунтування господарських рішень;
- класифікацію ризиків підприємницької діяльності, шляхи зниження та усунення ризиків.

вміти:

- проводити аналіз ризиків, які притаманні діяльності підприємств в умовах ринкової економіки;
- впроваджувати в практику діяльності принципи прийняття господарських рішень в умовах невизначеності та ризику;
- оцінювати та враховувати ризик при обґрунтуванні господарських рішень.

Набуття компетентностей:

загальні компетентності (ЗК):

ЗК3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК7. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК9. Здатність до адаптації та дій в новій ситуації.

фахові (спеціальні) компетентності (ФК):

СК1. Здатність виявляти знання та розуміння проблем предметної області, основ функціонування сучасної економіки на мікро-, мезо-, макро- та міжнародному рівнях.

СК3. Розуміння особливостей провідних наукових шкіл та напрямів економічної науки.

СК4. Здатність пояснювати економічні та соціальні процеси і явища на основі теоретичних моделей, аналізувати і змістовно інтерпретувати отримані результати.

СК8. Здатність аналізувати та розв'язувати завдання у сфері економічних та соціально-трудових відносин.

СК11. Здатність обґрунтовувати економічні рішення на основі розуміння закономірностей економічних систем і процесів та із застосуванням сучасного методичного інструментарію.

СК12. Здатність самостійно виявляти проблеми економічного характеру при аналізі конкретних ситуацій, пропонувати способи їх вирішення.

СК14. Здатність поглиблено аналізувати проблеми і явища в одній або декількох професійних сферах з врахуванням економічних ризиків та можливих соціально-економічних наслідків.

3. Програма та структура навчальної дисципліни для повного терміну денної та заочної форм навчання

Назви змістових модулів і тем	тижні	Кількість годин											
		денна форма						Заочна форма					
		усього	у тому числі					усього	у тому числі				
			л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Змістовий модуль 1. Господарські рішення в різних сферах підприємницької діяльності													
Тема 1. Сутнісна характеристика господарських рішень	1	9	2	1		5		1	1				
Тема 2. Технологія прийняття рішень господарської діяльності	2	9	2	1		5		1	1				
Тема 3. Методичні основи підготовки господарських рішень	3	9	2	1		5		1	1				
Тема 4. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання їх ефективності	4	9	2	1		5							
Тема 5. Прогнозування та аналіз господарських рішень	4	9	2	1		5							
Разом за змістовим модулем 1		40	10	5		25		3	2	1			

Змістовий модуль 2. Невизначеність та ризик під час обґрунтування господарських рішень													
Тема 6. Невизначеність як першопричина ризику підприємницької діяльності	5	10	2	1		5		1	1				
Тема 7. Критерії прийняття рішень в умовах невизначеності	6	9	2	1		5		2	1	1			
Тема 8. Теорія корисності та її застосування у процесах прийняття рішень	7	9	2			5							
Тема 9. Підприємницькі ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень	8	12	2	1		5		2	1	1			
Разом за змістовим модулем 2		32	8	4		20		5	3	2			
Змістовий модуль 3. Прийняття рішень в умовах ризику													
Тема 10. Критерії прийняття господарських рішень за умов ризику	9	7	2	21		5							
Тема 11. Прийняття рішень у конфліктних ситуаціях	10	9	2	1		4		1	1				
Тема 12. Обґрунтування фінансових та інвестиційних рішень за умов ризику	11	9	2	1		5		1		1			
Разом за змістовим модулем 3		23	6	3		14		2	1	1			
Змістовий модуль 4. Оцінка ризиків та основи ризик-менеджменту													
Тема 13. Якісне оцінювання підприємницьких ризиків	10	1	1	1		4		2	1	1			
Тема 14. Кількісне оцінювання	10	1	1	1		4		1		1			

підприємницьких ризиків													
Тема 15. Основи ризик-менеджменту	11	2	2	1		4		2	1	1			
Тема 16. Напрями і методи регулювання та зниження ступеня ризику	9	2	2	1		4		1		1			
Разом за змістовим модулем 4		25	6	3		16		6	2	4			
Курсовий проект (робота) з _____ (якщо є в робочому навчальному плані)													
Усього годин		120	30	15		75		16	8	8			

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Технологія прийняття рішень господарської діяльності	1
2	Критерії прийняття рішень в умовах невизначеності	1
3	Підприємницькі ризики та їх вплив на прийняття господарських рішень	1
4	Обґрунтування фінансових та інвестиційних рішень за умов ризику	1
5	Якісне оцінювання підприємницьких ризиків	1
6	Кількісне оцінювання підприємницьких ризиків	1
7	Основи ризик-менеджменту	1
8	Напрями і методи регулювання та зниження ступеня ризику	1

5. Контрольні питання, комплекти тестів для визначення рівня засвоєння знань студентів.

Контрольні запитання до модуля 1

1. Якими ознаками характеризується рішення?
2. Назвіть види господарських рішень за декількома класифікаційними ознаками.
3. Вкажіть оптимальні сполучення форм розроблення та реалізації господарських рішень.
4. У чому полягає ефективність і якість господарських рішень?
5. Назвіть принципи оцінки ефективності господарських рішень.
6. В чому полягає економічна сутність господарського рішення?
7. Які господарські рішення виокремлюють за часом дії?
8. Які основні параметри якісного рішення?

9. В чому полягає технологічна ефективність господарського рішення?
10. Що означає поняття «господарське рішення»?
11. Назвіть показники якості прийнятого рішення.
12. Які основні перешкоди на шляху прийняття ефективного рішення?
13. З яких елементів складається технологія прийняття рішень?
14. Які елементи має процес прийняття рішень?
15. Перелічіть етапи процесу прийняття рішень.
16. Дайте характеристику процедурам процесу прийняття рішень.
17. Які існують вимоги до реалізації прийнятого рішення?
18. Які є стилі у прийнятті рішень?
19. Назвіть шляхи прийняття рішень.
20. Які основні моделі прийняття рішень виділяють у теорії управління?
21. В чому сутність рішень, заснованих на судженні?
22. Що є основою раціонального рішення?
23. Які фактори впливають на прийняття рішень?
24. Перелічіть умови прийняття ГР.
25. Які стратегії можуть використовувати особи, що приймають рішення?

Тестові завдання до модуля 1

1	Альтернативною вартістю економічної незалежності підприємницької діяльності є
1	Ризик
2	Джерела коштів
3	Прибуток
4	Ресурси
2	До основних моментів, що характеризують ризикову ситуацію, належить:
1	Випадковий характер події
2	Наявність альтернативних рішень
3	Наявність бізнес-плану
4	Імовірність виникнення збитків
3	Поняття “ризик” характеризує ситуацію, коли
1	Подія ніколи не відбудеться
2	Негативна ситуація може настати в результаті реалізації управлінських рішень
3	Оцінка якості і імовірності події ускладнена зовнішніми чинниками, які впливають на результативні показники підприємства
4	Формуються напрямки інвестування коштів підприємства
.4	Якщо перед підприємством існує ймовірність витратити доходи, то це свідчить про
1	Банкрутство
2	Ризикову ситуацію
3	Невизначеність
4	Неплатоспроможність
5	Під економічним ризиком розуміють ризик, що виникає в разі
1	Будь-яких видах підприємницької діяльності
2	Комерційної діяльності
3	Виробничої активності
4	Банківської діяльності
6	Невизначеність зовнішнього оточення підприємства, яка формується різноманітними суб'єктами ринку, визначає
1	Об'єктивну основу ризику
2	Захисну основу ризику
3	Суб'єктивну основу ризику

4	Регулятивну основу ризику
7	Інформованість, досвід, кваліфікація та ділові якості підприємця визначають
1	Міру впливу зовнішнього оточення підприємства
2	Класичну основу управління ризиком
3	Суб'єктивну основу ризику
4	Об'єктивну основу ризику
8	До функцій ризику відносяться
1	Інноваційна
2	Регулятивна
3	Стимулююча
4	Захисна
5	Мотивуюча
9	Стимулювання пошуку нетрадиційних підходів до рішення існуючих або прогнозних проблем полягає у виконанні функцій
1	Інноваційної
2	Регулятивної
3	Аналітичної
4	Захисної
5	Немає відповіді
10	Ризик трансферту пов'язаний з
1	Виробництвом продукції
2	Обмеженням на конвертування місцевої валюти
3	Форс-мажорними обставинами
4	Платоспроможністю покупця
11	Які функції виконує ризик?
1	Загальну, приватну, специфічну
2	Інноваційну, регулятивну, захисну, аналітичну
3	Соціальну, економічну, політичну
4	Немає правильної відповіді
12	Яка функція економічного ризику включає в себе деструктивну і конструктивну форми?
1	Регулятивна
2	Інноваційна
3	Аналітична
4	Ревізійна
5	Захисна
13	Спроможність ризикувати як особливість як характерна риса підприємницької діяльності в такій функції ризику
1	Інноваційній
2	Регулятивній
3	Аналітичній
4	Захисній
5	Мотивуючій
6	Стимулюючій
14	Імовірність витрат, що виникають при вкладенні коштів у виробництво нового товару, це:
1	Інноваційний ризик
2	Галузевий ризик
3	Технічний ризик
4	Виробничий ризик

1. У чому сутність невизначеності?
2. Які існують причини виникнення невизначеності?
3. Які є види невизначеності?
4. Що таке статистична та нестатична невизначеність?
5. Які невизначеності розрізняють за ступенем ймовірності настання події?
6. Які невизначеності розрізняють за об'єктом невизначеності?
7. У чому сутність людської та технічної невизначеності?
8. Які існують невизначеності за місцем виникнення?
9. Які існують невизначеності за факторами виникнення?
10. Які існують невизначеності за часом виникнення?
11. У чому полягає об'єктивна й суб'єктивна основа ризику?
12. У якому вигляді подається вхідна інформація, якщо для прийняття рішення використовують статичну ігрову модель?
13. Для яких ситуацій придатна матриця?
14. У чому полягає критерій оптимізму?
15. Який існує спільний недолік для правил максимакса і максиміна?
16. У чому сутність критерію песимізму?
17. Що означає правило мінімакс?
18. З яких етапів складається розрахунок критерію Севіджа?
19. Що передбачає критерій песимізму-оптимізму?
20. У яких випадках використовується правило мінімакс?
21. Який критерій передбачає побудову матриці ризику?

Тестові завдання до модуля 2

1.	За часом виникнення розрізняють такі види невизначеності:
1	Сучасні
2	Ретроспективні
3	Поточні
4	Перспективні

2.	За об'єктом невизначеності розрізняють:
1	Людську невизначеність
2	Політичну невизначеність
3	Технічну невизначеність
4	Соціальну невизначеність
5	Інформаційну невизначеність

3.	Ризики, в результаті реалізації яких має місце висока ймовірність недосягнення запланованих результатів називаються:
1	Унікальні
2	Комерційні
3	Авантюрні
4	Чисті
5	Спекулятивні

4.	Вставте пропущене слово в наведене речення: Економічні, політичні, соціальні та природні умови складають ... основу ризику
-----------	---

5.	Завжди несуть у собі тільки втрати:
1	Системні ризики
2	Групові ризики

3	Статичні ризики
4	Регулятивні ризики
5	Виробничі ризики

6.	Залежно від можливого результату виділяють ризик:
1	Чистий
2	Індивідуальний
3	Груповий
4	Стохастичний
5	Спекулятивний

7.	У сучасній західній економічній літературі розрізняють дві теорії ризику:
1	Демократичну й консервативну
2	Буржуазну та підприємницьку
3	Класичну та неокласичну
4	Політичну та соціальну

8.	Які функції виконує ризик:
1	Загальну, приватну, специфічну
2	Інноваційну, регулятивну, захисну, аналітичну
3	Соціальну, економічну, політичну
4	Немає правильної відповіді

Контрольні запитання до модуля 3

1. Розкрийте сутність правила Байєса.
2. У яких випадках доцільно використовувати критерій Лапласа?
3. У випадку наявності двох альтернатив із однаковим математичним сподіванням, але з різним стандартним відхиленням, який варіант потрібно обрати?
4. У чому полягає сутність критерію Бернуллі?
5. Яка вимога є обов'язковою при використанні правила Байєса?
6. Яка альтернатива є оптимальною при використанні критерію Лапласа?
7. Що означає дисперсія?
8. Чим більший коефіцієнт варіації, тим ризик менший чи більший?
9. У чому суть першої інформаційної ситуації?
10. У чому полягає сутність шостої інформаційної ситуації?
11. Охарактеризуйте принцип максимуму Гіббса-Джейнса
12. У чому суть критерію Ходжеса-Лемана і його подібність до розглянутих критеріїв?

Тестові завдання до модуля 3

9.	Виділяють такі стилі поведінки в конфліктній ситуації (завершіть перелік одним словом):
1	Пристосування
2	Відхилення
3	Протиборство (конкуренція)
4	Співробітництво
5	Компроміс
6	...

12.	Співвідношення часток різних видів інвестицій у цінні попері в портфелі – це:
1	Вартість портфеля

2	Структура портфеля
3	Оптимальний портфель
4	Ефективність портфеля

9.	Прихований період конфлікту ще називають:
1	Інертним
2	Інтуїтивним
3	Латентним
4	Інкубаційним

12.	Нескінченний конфлікт між профспілками та адміністрацією, суперечності між лінійним і штабним персоналом – це:
1	Рольовий конфлікт
2	Міжособистісний конфлікт
3	Міжгруповий конфлікт
4	Горизонтально-вертикальний конфлікт

18.	Учасниками конфлікту є:
1	Суб'єкти конфлікту
2	Об'єкт конфлікту
3	Мотиви конфлікту
4	Ризик конфлікту

1.	Сукупність активів, складених у найбільш вигідних пропорціях, називається:
1	Резервний фонд підприємства
2	Портфель цінних паперів
3	Структура портфеля
4	Інвестиції

6.	Дії опонентів, спрямовані на оволодіння об'єктом, називають:
1	Суперечкою
2	Конфліктом
3	Інцидентом
4	боротьбою

9.	Оберіть причини ділових і міжособистісних конфліктів:
1	Господарсько-організаційні
2	Економіко-політичні
3	Соціально-демографічні
4	Економіко-правові
5	Соціально-психологічні
6	Соціально-професійні

10.	Батьком сучасної «портфельної теорії» вважається:
1	Арістотель
2	А. Сміт
3	К. Маркс
4	Г. Марковіц

21.	Виявлення протиріч, що активно або пасивно вступають у боротьбу – це:
1	Зав'язка конфлікту
2	Початок конфлікту

3	Кульмінація конфлікту
4	Закінчення конфлікту

Контрольні запитання до модуля 4

1. Що таке якісна оцінка ризиків?
2. Сформулюйте завдання якісної оцінки ризиків.
3. Які основні напрямки якісного аналізу ризиків?
4. Перелічіть етапи якісного аналізу ризику.
5. Що відноситься до основних результатів якісного аналізу ризику?
6. З чим пов'язані основні аспекти якісного аналізу ризику?
7. Що представляють собою методи суб'єктивних оцінок підприємницького ризику?
8. Які показники можуть виступати в якості кількісних показників вимірювання ризику?
9. У чому сутність експертного методу?
10. Наведіть приклади найбільш розповсюджених процедур з експертної оцінки ризику.
11. Які недоліки має така процедура як відкрите обговорення?
12. У чому полягає метод суду?
13. Що може бути причиною кризових ситуацій на підприємстві? Які причини характерні для нашої держави?
14. На які групи поділяються зовнішні чинники, що можуть спричинити настання ризикової ситуації на підприємстві?
15. Що відноситься до внутрішніх чинників?
16. Наведіть приклади можливих джерел ризику для підприємства.
18. Що дозволяє визначити кількісна оцінка ризиків
19. Що означає ступінь ризику?
20. Які виокремлюють основні параметри оцінки ступеня ризику?
21. Які групи підприємств виділяють за ступенем ризику?
22. Що називається областю ризику?
23. З якою метою введено поняття областей ризику?
24. Як називається область, в якій втрати не очікуються?
25. Яким рівнем втрат характеризується область нормального та високого ризику?
26. В якій області ризику доцільним є використання короткострокових кредитів?
27. Якій зоні відповідає область критичного ризику?
28. Що означає допустимий ризик?

Тестові запитання до модуля 4

24.	Які існують стратегії підприємства щодо управління ризиками:
1	Обережна
2	Імпульсивна
3	Авантюрна
4	Зважена
5	Ризиківана
6	Консервативна

11.	Які види рішень мають місце в межах стратегічного управління:
1	Ризиковане рішення
2	Імпульсивне рішення
3	Інтуїтивне рішення
4	Інсайтне рішення
5	Раціональне рішення

17.	Які правила застосовуються у стратегії ризик-менеджменту?
1	Максимальність виграшу
2	Мінімальність виграшу
3	Оптимальна ймовірність результату
4	Оптимальне коливання результату
5	Оптимальне сполучення виграшу та величини ризику

18.	Виробнича й комерційна діяльність підприємства можлива за рахунок отримання кредитів на термін до одного року в області
1	Нормального ризику
2	Високого ризику
3	Максимального ризику
4	Критичного ризику
5	Допустимого ризику

5. Характеристику геополітичного положення якого економічного району України

29.	Обережна стратегія ризик-менеджменту передбачає:
1	Прийняття ризику на себе
2	Передачу ризиків третім особам
3	Відмову від ризиків
4	Ігнорування ризиків

2.	В практичній діяльності зниження рівня невизначеності, необхідне для прийняття господарських рішень, забезпечується:
1	Збором інформації, що зменшує невизначеність очікувань
2	Обробкою інформації різними методами
3	Розробкою моделей, адекватних ситуаціям
4	Підвищення ефективності виробництва

24.	Метод, спрямований на розробку заходів щодо мінімізації збитків у випадку ризикової ситуації – це:
1	Відхилення ризику
2	Недопущення збитків
3	мінімізація збитків
4	Трансфер ризику

27.	Особи, що приймають рішення, можуть використовувати такі стратегії:
1	Уникнення невизначеності
2	Зведення невизначеності до визначеності
3	Ігнорування невизначеності
4	Зниження невизначеності внутрішніх реалій організації та зовнішнього середовища

19.	Які види рішень мають місце в межах стратегічного управління:
1	Ризиковане рішення
2	Імпульсивне рішення
3	Інтуїтивне рішення

4	Інсайтне рішення
5	Раціональне рішення

26.	До економічних методів зниження ризику відноситься:
1	Створення спеціального резервного фонду
2	Відхилення ризику
3	Недопущення збитків
4	Створення страхового товарного запасу
5	Страхування від ризику

Ситуації

Розгляньте ситуації:

Ситуація 1. Ви є студентом вузу. Які ризики супроводжують ваше навчання? Якими методами ризик-менеджменту можна знизити ці ризики?

Ситуація 2. Ви збираєтеся стати підприємцем. З якими ризиками на етапі відкриття власної справи ви можете зіткнутися? Якими методами ризик-менеджменту можна знизити ці ризики?

Ситуація 3. Ви стали виробником певного виду товарів. З якими ризиками ви при цьому стикаєтеся? Якими методами ризик-менеджменту можна знизити ці ризики?

Ситуація 4. Ви працюєте на підприємстві й відповідаєте за зовнішньоекономічну діяльність. Які ризики супроводжують цю діяльність? Якими методами ризик-менеджменту можна знизити ці ризики?

Ситуація 5. З якими ризиками стикається особа, купуючи товари чи послуги? Якими методами ризик-менеджменту можна знизити ці ризики? Проаналізуйте основні положення Закону «Про захист прав споживачів».

Ситуація 6. Ви працюєте на металургійному комбінаті директором з постачання. З якими ризиками ви стикаєтеся під час виконання службових обов'язків? Якими методами ризик-менеджменту можна знизити ці ризики?

Ситуація 7. Зробіть аналіз портфельного підходу до теорії грошей. За формальною кейнсіанською моделлю індивіди можуть тримати своє багатство у вигляді грошей і облігацій. Гроші – актив, що не приносить грошової процентної ставки, якщо вони перебувають у власника. Облігації – цінні папери, що дають певний дохід. Той факт, що власники не бажають тримати всі свої активи в облігаціях, економісти пояснюють небажанням людей ризикувати, оскільки ринкова вартість облігацій не відома заздалегідь. Які види ризиків супроводжують кожен з видів активів? Який ризик, на вашу думку, переважає в кожному випадку? Якими методами ризик-менеджменту можна знизити ці ризики?

Ситуація 8. У діяльності творчого колективу завжди наявний ризик його розформування в результаті, наприклад, несприятливої кон'юнктури. Які ще види ризиків збереження стабільності творчого колективу ви можете назвати? Якими методами ризик-менеджменту можна знизити ці ризики?

Ситуація 9. Фірма розробляє та впроваджує нову техніку. З якими видами ризиків стикається фірма? Якими методами ризик-менеджменту можна знизити ці ризики?

Задачі

Задача 1. Компанія випускає безалкогольний напій і розливає його в 40-літрові бочки. Змінні витрати на виробництво 1 л напою 0,7 грн, ціна продажу – 1,50 грн. Компанія передбачає, що внаслідок перевищення пропозиції над попитом з метою реалізації продукції компанія буде змушена знизити ціну на 0,30 грн. За останні 50 тижнів попит на продукцію розподілився так:

Попит на бочки на тиждень, шт	3	4	5	6	7
Імовірність попиту	0,1	0,2	0,3	0,2	0,2

Побудуйте платіжну матрицю доходів і визначте, яку кількість продукції має випускати компанія, за допомогою таких критеріїв, як математичне сподівання, дисперсія, середньоквадратичне відхилення і коефіцієнт варіації. Зробіть висновок щодо кількості продукції, призначеної для випуску, використовуючи критерії Байєса, Вальда, Лапласа, Севіджа та Гурвіца.

Якщо людина, яка приймає рішення про випуск продукції, має таку шкалу корисності доходу, то який варіант вона обере? Розрахуйте її премію за ризик.

Корисність доходу	0	10	20	35	60	100
Прибуток, грн	0	50	100	150	200	250

Задача 2. Видавець звернувся у відділ маркетингу, щоб визначити попит, що очікується на книгу. Дослідження відділу маркетингу показали:

Попит на книгу на три роки, кількість примірників	2000	3000	4000	5000
Імовірність	0,1	0,5	0,2	0,2

Прибуток від реалізації однієї книги становить 10 грн. Якщо книга не продається, збитки дорівнюють 4 грн за одиницю. Якщо видавець не задовольняє попит, збитки становлять 2 грн за одиницю.

Побудуйте платіжну матрицю доходів і визначте, яку кількість продукції має випускати компанія, за допомогою таких критеріїв, як математичне сподівання, дисперсія, середньоквадратичне відхилення й коефіцієнт варіації. Зробіть висновок щодо кількості продукції, що випускається, використовуючи критерії Байєса, Вальда, Лапласа, Севіджа та Гурвіца.

Якщо людина, яка приймає рішення про випуск продукції, має таку шкалу корисності доходу, то який варіант вона обере? Розрахуйте її премію за ризик.

Корисність доходу	0	10	20	35	65	100
Прибуток, тис. грн	0	10	20	30	40	50

Задача 3. Компанія «Білий сніг» наступного року передбачає кілька варіантів отримання доходів і понесення витрат, млн грн: варіант 1: доходи [100, 120], витрати [80, 110]; варіант 2: доходи [80, 100], витрати [70, 100]; варіант 3: доходи [100, 110], витрати [90, 120]; варіант 4: доходи [80, 120], витрати [90, 100].

Визначте оптимальний варіант з погляду критеріїв крайнього оптимізму та крайньої обережності, критеріїв Вальда, Севіджа й Гурвіца (за $\lambda = 0,4$). Розрахунки оформіть у вигляді таблиць, сформулюйте висновки.

Задача 4. Особа має зростаючу функцію корисності вигляду $U(x) = 0,02x^2 \geq 0$ і повинна обрати нове місце роботи з двох альтернативних варіантів. У першому випадку її невизначений дохід може становити 1000 тис. грн з імовірністю 0,5 або 3000 грн з тією самою ймовірністю. У другому місці їй пропонують безризиковий дохід 2000 грн. Яке місце роботи доцільно обрати цій особі?

Задача 5. Можливі два варіанти дій, що ведуть до різних результатів. Проранжируйте ці дії, за: математичним сподіванням; дисперсією; за коефіцієнтом варіації; за сподіваною корисністю. Побудуйте функції корисності.

Варіанти		Виграші, їхні ймовірності й корисності			
1	Величина виграшів	- 20	10	65	80
	Імовірність виграшів	0,1	0,2	0,3	0,4
	Корисність виграшів	0	0,3	0,5	1
2	Величина виграшів	- 30	20	30	50
	Імовірність виграшів	0,2	0,3	0,4	0,1
	Корисність виграшів	0,1	0,3	0,5	0,2

Задача 6. Функція корисності певної особи визначається логарифмічною залежністю $U(W) = \ln(W)$. Вона може з однаковими шансами виграти і програти 100 грн. Скільки особа готова буде заплатити, щоб уникнути ризику, якщо поточний рівень її добробуту дорівнює 1 тис. грн?

Задача 7. Особа, яка приймає рішення про випуск продукції, має таку шкалу корисності доходу:

Корисність доходу	0	10	20	35	60	100
Дохід, тис. грн	0	50	100	150	200	250

Зробіть висновок щодо схильності або несхильності цієї особи до ризику. Прогнозується, що на ринку можуть виникнути дві ситуації стосовно попиту на цей вид продукції: у першій ситуації дохід становить 70 тис. грн з імовірністю 0,75 або 210 тис. грн, а в другій – гарантовано 140 тис. грн. Який варіант обере ця особа за критеріями очікуваного доходу та очікуваної корисності? Розрахуйте її премію за ризик.

Задача 8. Власник підприємства постає перед ситуацією, коли з імовірністю 10 % пожежа може знищити все його майно, з імовірністю 10 % – зменшити його нерухомість до 10 тис. грн, з імовірністю 80 % вогонь не завдасть йому шкоди й вартість його майна залишиться рівною 20 тис. грн. Яку максимальну суму він готовий заплатити за страховку, якщо його функція корисності має логарифмічний вигляд $U(W) = \ln(W)$, а страхові виплати становлять 20 тис. грн для першого випадку і 10 тис. грн – для другого?

Задача 9. Нехай функція корисності бізнесмена має такий вигляд: $U(x) = 10 + 2x$, де x – грошовий виграш. Бізнесмен може вкласти в будівництво магазину 25 тис. грн і вважає, що з імовірністю 0,5 він дістане прибуток у 32 тис. грн, а з імовірністю 0,5 утратить увесь свій капітал. Визначте, чи варто здійснювати інвестування проекту; якщо буде зроблене інвестування, то яка очікувана корисність цього заходу?

Задача 10. Бізнесмен під час своєї відпустки бажає зробити навколосвітню подорож, що коштує 10 000 дол. Корисність подорожі можна оцінити кількістю грошей, витрачених на відпочинок (x) . Функція корисності виражається залежністю $U(x) = \ln(x)$. Визначте:

- якщо існує 25 %-ва ймовірність утратити під час подорожі 1000 дол., то яка очікувана корисність навколосвітньої подорожі?
- яка максимальна грошова сума, що її бізнесмен готовий заплатити за страховку від утрати 1000 дол.?

6. Методи навчання. Математичні, статистичні, розрахунково-аналітичні, метод ілюстрування, дослідницький метод, пояснювально-ілюстративний метод, виконання практичних та індивідуальних розрахункових робіт.

7. Форми контролю. Метод усного опитування. Письмовий контроль. Тестові завдання для перевірки знань. Іспит.

8. Розподіл балів, які отримують студенти. Оцінювання студента відбувається відповідно до положення «Про екзамени та заліки у НУБіП України» від 27.12.2019 р. протокол №5 (табл.1.).

Таблиця 1.

Співвідношення між рейтингом здобувача вищої освіти і національними оцінками

Рейтинг здобувача вищої освіти, бали	Оцінка національна за результати складання	
	екзаменів	заліків
90-100	Відмінно	Зараховано
74-89	Добре	
60-73	Задовільно	
0-59	Незадовільно	Не зараховано

Для визначення рейтингу студента (слухача) із засвоєння дисципліни **R_{дис}** (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу студента (слухача) з навчальної роботи **R_{нр}** (до 70 балів): **R_{дис} = R_{нр} + 0,3·R_{ат}**

9. Методичне забезпечення

1. Практикум з дисципліни «Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків» для студентів економічних спеціальностей / Т.В. Мірзоєва, О.А. Томашевська К.: ЦП Компрінт, 2019. 47 с.
2. Методичні вказівки до вивчення дисципліни "Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків". Мірзоєва Т.В., Томашевська О.А., К. Компрінт, 2019. 200 с.

10. Рекомендована література

• Основна

- 1.Рогач С.М., Герасимчук Н.А., Мірзоєва Т.В., Томашевська О.А. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків. Київ. ЦП «Компрінт», 2016. 406 с.
2. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків : навчальний посібник (вид. 2-ге) / Герасимчук Н.А., Мірзоєва Т.В., Томашевська О.А. К.: ЦП Компрінт, 2019. 596 с.
2. Балджи М.Д., Карпов В.А., Ковальов А.І., Костусєв О.О., Котова І.М., Сментина Н.В. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків: Навчальний посібник. Одеса: ОНЕУ, 2013. 670 с.
3. Донець Л.І. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків: [навчальний посібник для студентів ВНЗ] / Л.І. Донець. К.: Центр учбової літератури, 2012. 472 с.
4. Збарський В.К. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків / Збарський В.К., Герасимчук Н.А., Мірзоєва Т.В. К.: ЦП «Компрінт», 2012. 230 с.
5. Воронкова А. Е. Управлінські рішення у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства: організаційний аспект : монографія / А. Е. Воронкова ; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. Х. : ВД "ІНЖЕК", 2018. 511 с.
6. Кондрашихін А.Б., Пепа Т.В. Теорія та практика підприємницького ризику: навч. посіб. / А.Б. Кондрашихін, Т.В. Пепа. К.: ЦУЛ, 2014. 224 с.
7. Лук'янова В.В. Економічний ризик: Навчальний посібник / В.В. Лук'янова, Т.В. Головач. К.: Академвидав, 2017. 464с.
8. Матвійчук А.В. Аналіз і управління економічним ризиком: [Навчальний посібник для студентів вузів] / А.В. Матвійчук. К.: Центр навчальної літератури, 2015. 224 с.
9. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків : навч. посіб. / Т. С. Клебанова, О. В. Мілов, С. В. Мілевський та ін. Х. : Вид. ХНЕУ, 2018. 262 с.
10. Останкова Л.Н. Аналіз моделювання та управління економічними ризиками: [навчальний посібник для студентів ВНЗ] / Л.Н. Останкова, Н.Ю. Шевченко, 2011. 256 с.
11. Семенова К. Д. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків: Навчальний посібник. Одеса: ОНЕУ, ротапінт, 2013 р. 194 с.

• Допоміжна

- 1.Андрейчикова А. Н. Неопределенность как источник возникновения риска экономической деятельности / А.Н. Андрейчикова // Академічний огляд. 2012. № 1. С. 71-75.
2. Анісімова О. Неєфективні управлінські рішення /О. Анісімова // Фінансовий контроль. 2011. № 10. С. 34-35.
3. Василенко В. А. Теорія і практика розробки управлінських рішень: [навч. посіб.] / В.А. Василенко. К: ЦУЛ, 2012. 420 с.
4. Вітлінський В. В. Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком: [навч. посібник для самостійного вивчення дисципліни] / В.В. Вітлінський, П.І. Верченко. К.: КНЕУ, 2015. 292 с.

5. Воротіна Л. І. Раціональні управлінські рішення як ресурс підвищення ефективності операційної діяльності підприємства / Л. І. Воротіна // Актуальні проблеми економіки. 2012. № 10. С. 90-94.
6. Герасимчук Н.А. Діагностика економічних та фінансових ризиків в діяльності сільськогосподарських підприємств та визначення методів їх нейтралізації / Н.А.Герасимчук // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи». м. Житомир, 2010. С.124-130
7. Ковальчук Н. П. Економічні ризики: класифікація, принципи і способи оцінювання / Н. П. Ковальчук // Актуальні проблеми економіки. 2011. № 10. С. 31-37.
8. Козлов В. Н. Системный анализ, оптимизация и принятия решений : учеб. пособ. / В. Н. Козлов. М. : Проспект, 2010. 176 с.
9. Крекотун С. А. Обґрунтування господарських рішень у малому бізнесі / С. А. Крекотун // Економіка розвитку. 2018. № 3 (63). С. 28-31.
10. Лук'янова В.В. Економічний ризик : [навч. посіб.] / В. В. Лук'янова, Т. В. Головач. Київ: Академвидав, 2017. 462 с.
11. Маргасова В. Г. Фінансові ризики функціонування системи менеджменту акціонерних товариств / В. Г. Маргасова // Актуальні проблеми економіки. 2014. № 1. С. 136-142.

11. Інформаційні ресурси

1. www.cul.com.ua/.../obgrunt_gosp_reihen Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків. Навч. посіб. / За заг. ред. Донець Л. І. К.: Центр учбової літератури, 2012. 472 с.
2. www.rada.gov.ua/ Офіційний портал Верховної ради України
3. www.ukrstat.gov.ua/ Державна служба статистики України
4. www.nbuv.gov.ua/ Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського
5. Сірік І. П. Методичні підходи до обґрунтування управлінських рішень [Електронний ресурс] / І. П. Сірік // Ефективна економіка. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=623>.
6. Статистика України : науковий журнал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.
7. Экономика и управление на предприятиях : научно-образовательный портал. – Режим доступа : www.eur.ru.